

Orłowski, Bolesław

Rola Stanisława Staszica w zapewnianiu Polsce dostępu do zdobyczy głównego nurtu światowego postępu naukowo-technicznego

Rozprawy z Dziejów Oświaty 45, 135-137

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOLESŁAW ORŁOWSKI

ROLA STANISŁAWA STASZICA W ZAPEWNIANIU POLSCE DOSTĘPU DO ZDOBYCZY GŁÓWNEGO NURTU ŚWIATOWEGO POSTĘPU NAUKOWO-TECHNICZNEGO

Staszic żył w epoce rewolucji przemysłowej, kiedy sprawa transferu techniki z krajów rozwiniętych do peryferyjnych stała się jedną z kluczowych dla cywilizacyjno-gospodarczego rozwoju tych ostatnich. Był jednym z tych, którzy to dobrze rozumieli i potrafili przekonać o tym odpowiednich decydentów. W polskiej sytuacji, po katastrofie rozbiorów i utraty państwowości, było to szczególnie trudne. Niełatwo było bowiem znaleźć zrozumienie ani u zaborców, których interesy najczęściej były rozbieżne z dobrem Polski, ani u swoich, których uwagę zaprzętały wówczas głównie problemy i cele polityczne.

Jeśli, mimo to, na okrojonym skrawku Polski przedrozbiorowej, cieszącym się niepodległością w okresie 1806–14, a dość znaczną autonomią w ramach imperium rosyjskiego w latach 1815–30, doszło do bardzo istotnych przemian sprzyjających poszerzeniu polskiego uczestnictwa w światowym rozwoju cywilizacyjnym, było to w dużej mierze zasługą właśnie Stanisława Staszica i jemu podobnych działaczy. A dokonał się podówczas prawdziwy przełom w polskim myśleniu, doszło do przewartościowania postaw w duchu właściwym społeczeństwu nowoczesnym. Zapoczątkowano wiele procesów kształtujących zręby nowoczesnej Polski. Zmieniło się też radykalnie nastawienie do techniki – kariera inżynierska przestała być rodzajem ekstrawagancji, stając się czymś w granicach normy.

Staszic był najwybitniejszym liderem owych przemian. Czynił to na trzy sposoby:

- Jako działacz-organizator, kierujący w latach 1816–24 Wydziałem Przemysłu i Kunsztów w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji Królestwa Polskiego (tzw. Kongresówki)
- Jako jeden z głównych inicjatorów i twórców pierwszych w Polsce uczelni ukierunkowanych na kształcenie techniczne

– Jako prezes w latach 1808–26 Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, które stawiało sobie za cel „poznać rodowitą ziemię i wszystkie jej płody: dla tych dobytecia, używania potrzebne rozwijać umiejętności i sztuki...”.

Jako szef krajowego przemysłu, dbał Staszic o rozbudowę i modernizację zakładów hutniczych i metalowych, głównie w Zagłębiu Staropolskim na Kielecczyźnie, popierał rozwój górnictwa (m.in. w Dąbrowie Górniczej) i poszukiwania złóż. Sprowadził grupę fachowców z Saksonii, z Jerzym Bogumiłem Puschem i Janem Ullmannem na czele. Tego drugiego uczynił dyrektorem jeneralnym Głównej Dyrekcji Górniczej, przekonując władze Królestwa do zlokalizowania jej w Kielcach, gdzie w 1816 r. doprowadził też do powstania szkoły Akademiczno-Górnicznej, pierwszej w Polsce uczelni kształcącej fachowców dla przemysłu. Zrobił też wiele dla rozbudowy przemysłu włókienniczego w Łodzi i jej okolicy. Wspierał prowadzoną intensywnie rozbudowę dróg bitych.

Jako twórca szkolnictwa technicznego należał do głównych inicjatorów powstania, obok wymienionej uczelni kieleckiej, także Instytutu Agronomicznego w Marymoncie pod Warszawą (1816) i Szczególnej Szkoły Leśnictwa (1816) przy Uniwersytecie Warszawskim (do którego powstania także walnie się przyczynił). Kierował powołaną w 1825 r. Radą Politechniczną, która utworzyła w 1826 r. w Warszawie Szkołę Przygotowawczą do Instytutu Politechnicznego, w którego organizacji postanowiono wzorować się na paryskiej Ecole Polytechnique i wiedeńskiej Technische Hochschule. Rada wysłała do Europy zachodniej absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego, kandydatów na przyszłych profesorów Instytutu, dla pogłębienia tam wiedzy i zapoznania się z programem i funkcjonowaniem wyższych uczelni technicznych. Znalazł się wśród nich Stanisław Janicki, zdobywca pierwszego w Polsce doktoratu w zakresie nauk technicznych (1825).

Inaugurując 4 stycznia 1826 r., na dwa tygodnie przed śmiercią, działalność Szkoły Przygotowawczej, mówił Staszic z naciskiem, że „w nabywaniu nauk, na samej ich teorii przestawać nie należy. By zostać użytecznym w społeczeństwie członkiem trzeba usiłować, trzeba umieć, nabyte nauki i umiejętności – zastosować do potrzeb krajowych, do wynalazków, kunsztów, do użytku publicznego.”

Jako prezes Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, Staszic reprezentował pogląd, że „Umiejętności dopotąd są jeszcze próżnym wynalazkiem, może czczym tylko rozumu wywodem albo próżniactwa zabawą, dopokąd nie są zastosowane do użytku narodów. I uczeni potąd nie odpowiadają swemu powołaniu, swemu w towarzystwach ludzkich przeznaczeniu, dopokąd w ich naukach, w ich umiejętnościach rządy nie znajdują – podług potrzeby – w wewnętrznej administracji rady i pomocy, dopokąd ich umiejętność nie nadaje fabrykom i rękodzielom oświecenia, ułatwienia kierunku postępu.”

Zajmował się głównie Wydziałem Umiejętności, popierając rozmaite inicjatywy krajowe i uczestnicząc w ich ocenianiu. Wypromował i wprowadził do Towarzystwa Abrahama Sterna z Hrubieszowa, najwybitniejszego podówczas krajowego wynalazcę (było to też przejawem nowoczesnej postawy, bowiem Stern był Żydem). A przede wszystkim dbał o stworzenie w kręgach oświeconych i, zwłaszcza, wpływowych atmosfery sprzyjającej adaptacji w Polsce zdobywcy technicznych Zachodu.

Miało to bardzo pozytywne skutki, przyczyniając się do ugruntowania krajowych trendów utrzymywania kontaktów z techniką światową. Pośrednio, zaozwoowało też zaskakująco dużą liczbą karier inżynierskich na obczyźnie wśród przedstawicieli Wielkiej Emigracji po powstaniu listopadowym.

Bolesław Orłowski

**Stanisław Staszic's Role in Giving Poland Access
to Achievements of the Main Trend
of the Scientific and Technological World Progress**
SUMMARY

Staszic was one of the leaders of alterations that were observed in the period of autonomy of the Kingdom of Poland (1815 - 1830) in the educated society circles' mentality, and in the process of laying the foundations of modern Poland. He acted as a promotor and modernizer of the local industry, an initiator of the Polish engineering schools, and a president of Warsaw Society of the Friends of Sciences that was engaged in studying and using local resources.